

Alexandrovics Formin. (Megse vitték vissza Moszkvába). Tőle kér bocsánatot: „Bocsásson meg nekem . . . Bocsásson meg nekünk Iván Alexandrovics.”

És Iván megbocsát. Iván nagylelkű. Az írók kinevezik a filmgyár igazgatójának. Aztán meg az Írószövetségben elnököt csinálnak belőle . . . De ez már nem a drámában történik, hanem a valóságban. A szindarabot pedig bemutatja a Nemzeti Színház, könyvalakban kiadja a Szépirodalmi Könyvkiadó, bizonyára meg is filmesítik és talán még zenés operettet is írnak belőle . . .

Darvas József pedig nem ingadozik többé: szilárdan tartja pozícióját. Kiváncsian várjuk, hogy mostani „vakságáért” és „tévedéseiért” minek nevezi majd magát. Az „opportunistá”, a „ringyó”, a „kurva” nevezetnél bizonyára talál majd vaskosabbakat is. Elvégre azért író, hogy mindenre meglegyen a megfelelő szava.

MOLNÁR JÓZSEF

MAGYAR VERSEK 1953—1956

Magyar Versek 1953—1956; összeállították: Csernus Ákos, Debreceni Ferenc, Tarpay Júlia; szerkesztette: Nicolas Baudy; The Found for Intellectual Freedom, Paris 1959. 239 old.

Sokan nem szeretik a vers-antológiákat. Úgy érzik, van bennük valami feszes, hivatalos, a költészet lényegétől idegen kimértség. Látni vélik a válogatás mögött a kiadói érdekeket, a szakmai rokon-, vagy ellenszenvet, vagy éppen a „legfelsőbb” államrezont: azt a sok-sok idegen kezét, mely szedte, nyomta, rakta, vágta, nyirbálta a csokrot, mielőtt az olvasó a kezébe vette volna. S ami harminc évig maradna rajta, azt a kritika rázza le: ki maradt ki? ki van benne? ki hány verssel szerepel? . . .

A „Magyar versek 1953—1956” című kis antológia szerkesztője a bevezető sorokban elhárítja ezt a statisztikai aggályoskodást. Elmondja: három magyar egyetemistát kért meg arra, hogy egyéni ízlésük, élményeik alapján válogassák össze azokat a verseket, amelyeket szerettek . . . De a kötet maga, minden magyarázat nélkül is erről beszél. A versek szeretetéről. Arról, hogy Csernus Ákos, Debreceni Ferenc és Tarpay Júlia, s tegyük mindjárt hozzá: Nicolas Baudy, a kötet szerkesztője, nem szempontok, hanem szívük szerint állították össze ezt a gyűjteményt. Itt nem kiadói, személyi, vagy politikai megfontolásokat sejtít az olvasó a válogatás mögött, hanem a párizsi hajnalba nyúló szenvedélyes vitákat arról, hogy melyik magyar verssor csendíti vissza szebben és igazabban azokat a budapesti éveket. Olykor hiába keressük a kötetben egyik-másik kedves versünket, sajnáljuk esetleg azt is, hogy néhány költő kimaradt, de a válogatás spontaneitása lefegyverez. Csak így lehetett olyan kötetet összeállítani, amelyben (ki merjük mondani!) nincs töltelékanyag, amelynek minden darabja: vers. Ha felütjük a könyvet, a versek árja elragad, s visz, sorod magával egy nemrégvolt s mégis oly régmúlt világba: a forradalmas évek Magyarországa.

Tudtuk, mindig is tudtuk, hogy a költészet minálunk nemcsak viharoknak előjele s kísérőzeneje, hanem szinte maga a vihar. „Nem én kiáltok, a föld dübörög . . .” Talán sehol a világon nem olvadt egybe úgy az iroda-

lom és a történelem, mint Magyarországon. Nálunk költők a legnagyobb államférfiak, forradalmárok, hadvezérek és reformátorok, s az igazi nagy politikusaink ajkán költészetté finomult a retorika. Tudtuk ezt, de csak ennek a gyűjteménynek a tükrében, néhány év távlatából látjuk, hogy milyen sokszorosan igaz az 1953—1956-os évek Magyarországra vonatkoztatva.

Ki a világgal váltam vala egyggyé,
kívánczozom — s nem engednek közüggyé
önvadás, fagyypontig sülyyedt viták,
szidalmak s görcsös ars poeticák.

— kiált fel 1954 végén Benjámin László. De ez a meghajszolt és szidalmazott költészet vált mégis közüggyé és történelemmé.

Mindez többé-kevésbé közhelyszámba megy, de azzal a kimondott, vagy ki nem mondott fenntartással, hogy e forradalomba rohanó költészet igaz úgy volt ugyan, de nem igazi irodalom. S csakugyan úgy látszott nekünk is, akik e versekkel valóban „együtt éltünk” — mintha az 1953—1956-os irodalom is megőrizte volna az előző korszaknak azt a jellegzetességét, hogy a „régiek” műveket írnak politika nélkül, az „újak” pedig politikát írnak művészet nélkül... Egy adag igazság van is ebben a megállapításban. Az „újak” — nagyrészt kommunisták — 1953 után is fuldokolva kapkodtak levegő után, a „régiek” pedig egy évtized tapasztalatainak gyanakvásával óvakodtak az úgynevezett napi politikától. Ha a nagy átlagot vesszük figyelembe, 1953—1956 időszakára is áll tehát, hogy a sokáig hallgató, neves írók kevésbé kapcsolódtak bele a politikai-irodalmi harcokba, a kiábrándult kommunisták és barátaik pedig kevesebb maradandó értékű verset írtak, mint mondjuk Illyés Gyula vagy Szabó Lőrinc. De a költői csoportokat és nemzedékeket addig mereven elválasztó határ mégis leomlott ezekben az években, mégpedig nemcsak politikai, hanem irodalmi értelemben is. A lázadó pártköltészet vajúadásából sokkal több maradandó érték született, mint hinnénk, a hosszú némaság után újra megszólalók pedig jobban hallották a kor szívverését, mint ahogy ez akkor verseikből kitetszett. Ameddig csak politikai oldalról közelítjük meg ezt a korszakot, addig ezt nem látjuk. Nicolas Baudynak és munkatársainak nagy érdeme, hogy ettől az elsődlegesen politikai szemlélettől megszabadulva olyan válogatást adtak a kezünkbe, amely már most, viszonylag rövid távlatból is lehetővé teszi a kor irodalmi, sőt szinte irodalomtörténeti megközelítését.

Lapozzuk a kötetet s álmélkodva látjuk, hogy micsoda bölcséleti magasságokba emelkedett fel Benjámin László önkínzó gondolati lírája, s micsoda kozmikus térségeken s roppant időközön iramlik át a Juhász költészetében új életre kelt regebeli csodaszarvas. És Zelk, Nagy László! Az antológia mintegy újra felfedezi s tehetségüket megillető helyre állítja őket. Fel kell oldódnia annak az előítéletnek is, amely Kuczka, Aczél, sőt részben Kónya költészetében sem volt hajlandó elismerni mást, mint az ellenzékiesség érdemét. A „Nyírségi napló” ma, hat év után sem politikai dokumentum csupán, hanem felzaklatóan drámai költemény, Aczél verse, az „Óda Európához”, vagy Kónya „Szelíd korholó könyörgés”-e, akár-csak Tamási, Csanádi, Csoóri, Eörsi s a többi „újak” versei, mind megállják helyüket ebben a nagy művészi igénnyel összeállított kötetben, amely a mértéket nem kisebb koponyákról, mint Illyéséről, Szabó Lőrincéről veszi. S egyben őket is minden színükben ragyogva mutatja be. Lehet vitatkozni azon, hogy volt-e értelme kihagyni olyan verset például, mint Illyés „Egy mondat a zsarnokságról” című költeményét, de vitathatatlanul helyesnek érezzük azt a törekvést, mely nem az állásfoglalást, hanem a költőt keresi a költeményben... Vajon nem ennek köszönhet-

jük-e, hogy újra felfedezzük például a „Menedék” s a „Húnyt szemmel” oltalmat kereső, élet- és halálfélelemmel küszködő, meg az „Óda egy jólműködő tanyai kályhához” játékoskedvű Illyés Gyuláját, akit a viharos esztendőkből kissé elfedett az „Egy mondat a zsarnokságról”, a „Hunyadi keze”, s a „Bartók” dicső tettekre serkentő költője. Csökken-e ezáltal a könyv, s egyes nagy forradalmi versek politikai hatóereje? Úgy érezzük, hogy inkább fordítva igaz. E dúsabb s többszínű válogatásban — a kötet kis terjedelme ellenére — egy politikai ábra helyett az eleven költészet és az eleven költő lép elénk „haragos lelke villámival”, de mosolygó, töprengő, fájdalmas, merengő arculatával is. A forrpon, a robbanás 1956 költészete. De 1956-ra nem került volna sor 1954—55 gyötrődő, kereső, vívódó „aesopusi” lírája nélkül, s üresen kongott volna a forradalmi harci riadó, ha a költők nem vívták volna vissza elébb a „jogot” az egyszerű emberi érzések kifejezésére, ha nem küzdöttek volna azért, hogy megénekelhessék a vasárnap gyönyörét, a virágok hatalmát, a hétköznapi dolgok ígézetét...

A kötet tükrében 1953—56 irodalma immár nem verses illusztráció, hanem a nagyszerű, a hét évszázados magyar költészet méltó folytatása. És így igaz magyar történelem...

A kötet szerkesztője Nicolas Baudy. A neve francia, a könyvei évtizedek óta Párizsban jelennek meg. De a forrás, amely táplálja, még ma is ugyanaz, mint a miénk: a mérhetetlenül gazdag magyar irodalmi hagyatéka, ez a határtalan szellemi haza, mely mindeneken túl mindannyiunkat egybeköt. Ennek köszönheti Nicolas Baudy, hogy ennyi idő után is oly friss szemmel, s fogékony lélekkel közelít — könyvei tanúsága szerint — 1953—56 Magyarországhoz. Mi pedig köszönjük az ő izlésének és gondozásának e kor magyar versei mindedig legszebb gyűjteményét.

MOLNÁR MIKLÓS

BOLONI GYÖRGY HALÁLA

Halottakról jót vagy semmit, szól a római mondás.

Maguk a rómaiak se tudták mindig betartani. Gúnyt, gyalázkodást, átkot szórtak a nyitott sírba a holtak után. Nehéz is pártatlannak, keservesen nehéz nagylelkűnek lenni a holtak iránt, ha az elköltözött ember nem csupán egy-kettőnknek ártott, mint apa, férj, szerető, barát vagy pályatárs, hanem a hazának, mint honpolgár, eszméknek, mint gondolkodó fő, a népnek, mint a hatalom egyik birtokosa vagy csatlósa, az iratlan tisztességnek, mint ember. Valamennyi közül talán ez a legnagyobb bűn.

Meghalt Bölöni György. Magyar írók jóléte függött tőle, sokszor rajta múlt, hogy gond-e a tejszámla egy költő konyháján. Különösen, ha a költő éppen börtönben ült. Nem lopásért. Hanem azért, amit írt. Amit nem írt. Amit gondolt. Amit nem gondolt.

Az októberi forradalom előtt Bölöni György elég sok tejszámlát kifizetett. Mindig az üldözöket elértett egyet, sohasem az üldözöttet ekkel; azoknak hódolt, akik előtt kedvence, Táncsics kipöött volna. De nem tolatkodott a hivatásos pribékek élére külön kis rugásokért az áldozatba s olykor-olykor segílyt csúsztatott a rémulően félrebújó, megbélyegzett rokonok markába. Arra a nézőre emlékeztetett, aki gyakran felbukkan a régi kálvária képeken. Áll az út szélén, nem támad Jézusra, sem a két latorra, de látszik, hogy hálás megnyugvással tölti el a dolgok hóhéri rendje. Milyen szép is, rendes is a világ: az urak lóháton, a rendőrök a helyükön s hamarosan keresztfára jutnak azok, akiket a hatalom arra szánt. Hogy miért? Azt mindig bölcsen tudják a nagyurak ott a ló hátán. S a rendőrök is a Golgotának tartó szekereken.